

УДК 341.23

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Кирилюк О. В.

Аспірант кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент Медведєва М. О.

Анотація. У статті розглядаються основні етапи становлення міжнародно-правового регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства. Окрема увага приділяється різноманітним міжнародно-правовим ініціативам, що мали місце в історії та були пов'язані загальною ідеєю формування суспільства нового типу, що повинно було прийти на зміну індустріальному суспільству. Проводиться порівняльний аналіз Всесвітнього саміту інформаційного суспільства (ВСІС) та Нового світового інформаційно-комунікаційного порядку (НСІКП).

Проведене дослідження засвідчує, що і НСІКП, і ВСІС зачіпають одні й ті ж проблеми, пов'язані з незбалансованим та диспропорційним розвитком розвинених країн та країн, що розвиваються. Однак, при цьому вони використовують різний термінологічний інструментарій. В той час, як прихильники НСІКП говорили про скорочення комунікаційного розриву, учасники ВСІС виступали за створення відкритого інклюзивного інформаційного суспільства.

Важливо, щоб міжнародно-правове регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства не обмежувалося виключно нормами м'якого права, але й містило юридично обов'язкові положення, що значно підвищило б рівень свідомості та відповідальності усіх зацікавлених суб'єктів міжнародного права, а також слугувало б гарантією виконання таких норм.

Ключові слова: глобальне інформаційне суспільство, новий світовий інформаційно-комунікаційний порядок, Всесвітній саміт інформаційного суспільства, ЮНЕСКО, Доповідь Макбрайда.

Постановка проблеми. Історія становлення міжнародно-правового регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства є доволі тривалою та непростюю. У наш час поширеною є думка про те, що ідеї розбудови глобального інформаційного суспільства є виключно надбанням ХХІ століття, а точкою відліку будь-яких ініціатив у досліджуваній сфері слід вважати Всесвітній саміт інформаційного суспільства. Насправді ж такий підхід є вкрай суб'єктивним та обмеженим. Глобальне інформаційне суспільство є предметом обговорення міжнародної спільноти вже протягом доволі довгого періоду часу. Дещо іншою була риторика, що зумовлювалося тими умовами та обставинами, в яких зароджувалася ідея побудови суспільства нового типу. Втім, сутнісні риси та характеристики глобального інформаційного суспільства зберегли свою актуальність крізь роки. Ми глибоко переконані, що для розуміння міжнародно-правової природи глобального інформаційного суспільства, дане явище слід обов'язково розглядати в контексті історичної перспективи. Вивчення як позитивних, так і негативних прикладів з історії формування

глобального інформаційного суспільства дозволить нам виробити чітку та обґрунтовану позицію щодо розбудови останнього в сучасних умовах.

Актуальність даної статті зумовлена відсутністю концептуальних досліджень історичного становлення міжнародно-правового регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства. Без усвідомлення історичної наступності Всесвітнього саміту інформаційного суспільства (надалі – «ВСІС») та Нового світового інформаційно-комунікаційного порядку сучасне покоління приречене на повторення помилок та затягування і ускладнення самого процесу формування глобального інформаційного суспільства. Саме тому, історичний аналіз досліджуваного питання вбачається надзвичайно важливим та потрібним у сучасних умовах.

Мета статті – розгляд в історичній перспективі основних етапів становлення міжнародно-правового регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства. Об'єктом дослідження було обрано різноманітні міжнародно-правові ініціативи, що мали місце в історії та були пов'язані загальною ідеєю формування суспільства нового типу, що повинно було прийти на зміну індустріальному суспільству.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання становлення глобального інформаційного суспільства розглядали Чернов А. А., Кривошеев М. Й., в той час як питаннями правового забезпечення цих процесів займалися Єфимова Л. Л., Кристальний Б. В., Стрельцова А. А., Кашлев Ю. Б. та інші. Однак, більшість вітчизняних вчених розпочинають відлік становлення міжнародно-правового регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства з моменту проведення ВСІС. Усі попередні надбання, таким чином, залишаються поза увагою вже не одного покоління українських юристів-міжнародників.

Дещо кращою є ситуація серед зарубіжних вчених. Надзвичайно глибокі та цікаві дослідження у сфері історичного розвитку концепції глобального інформаційного суспільства та її міжнародно-правового регулювання можна знайти у роботах К. Падовані, К. Норденстренга, М. Теграняна, У. Карлссон, Л. Маклагліна, К. Хамелінка, В. Пікарда.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання становлення глобального інформаційного суспільства розглядали Чернов А. А., Кривошеев М. Й., в той час як питаннями правового забезпечення цих процесів займалися Єфимова Л. Л., Кристальний Б. В., Стрельцова А. А., Кашлев Ю. Б. та інші. Однак, більшість вітчизняних вчених розпочинають відлік становлення міжнародно-правового регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства з моменту проведення ВСІС. Усі попередні надбання, таким чином, залишаються поза увагою вже не одного покоління українських юристів-міжнародників.

Дещо кращою є ситуація серед зарубіжних вчених. Надзвичайно глибокі та цікаві дослідження у сфері історичного розвитку концепції глобального інформаційного суспільства та її міжнародно-правового регулювання можна знайти у роботах К. Падовані, К. Норденстренга, М. Теграняна, У. Карлссон, Л. Маклагліна, К. Хамелінка, В. Пікарда.

Основні результати дослідження. Фактично, першою спробою відкритого та глобального обговорення цілого спектру питань, пов'язаних з інформаційно-комунікаційними технологіями (надалі – «ІКТ») та їх значенням у процесі розбудови інформаційного суспільства став Новий світовий інформаційно-комунікаційний порядок (надалі – «НСІКП»). Активно відстоювали новий інформаційний порядок країни-учасниці Руху неприєднання ООН, число яких значно зросло внаслідок процесів деколонізації та появи нових незалежних держав. Це в свою чергу призвело до значних змін у біполярному світі, де досі уся повнота протистояння відбувалася між США та СРСР. Країни третього світу

почали активно заявляти про необхідність рівномірного розподілу світових економічних ресурсів, збереження культурної ідентичності та створення нового міжнародного економічного порядку.

Інтеграція нових незалежних держав до глобальної системи зв'язку відбувалася на фоні невідповідної інфраструктури, нерівномірних потоків інформації та незбалансованої цінової політики. Переважання західних інформаційних потоків, трансформація індустрії зв'язку та зростаюча роль підконтрольних Заходу технологій створювали атмосферу вимушеної залежності країн, що розвиваються, на подолання якої і був спрямований новий світовий інформаційний порядок.

НСІКП вперше стає предметом обговорення у 1973 році в Алжирі на четвертій конференції глав держав та урядів країн, що не приєдналися. Конференція підкреслила необхідність підтвердження незалежності національних культур і усунення шкідливих наслідків колоніальної ери. Було запропоновано провести симпозіум, присвячений проблемам масової інформації та створити пул інформаційних агентств. Концепція НСІКП відіграла важливу роль у боротьбі країн, що розвиваються за деколонізацію їх інформаційного життя та запровадження нового міжнародного порядку у сфері інформації. Країни, що розвиваються були стурбовані тим, що імперіалістичні зазіхання Заходу не обмежуються виключно політичною та економічною сферами, але звернені також в бік культурного та соціального життя. Цим пояснювалася необхідність об'єднання зусиль з метою захисту сфери масових комунікацій. У тому ж 1973 році під час свого виступу на колоквіумі у Стенфордському університеті директор корпорації суспільного радіомовлення США Н. Кацман зазначив, що найновіші комунікаційні технології не лише не вирішують існуючі, але призведуть до виникнення нових соціальних проблем, оскільки вони будуть загострювати класові протиріччя і сповільнювати самостійний розвиток технічно відсталих держав [1].

У травні 1975 року в Белграді відбувалася підготовча зустріч, на якій обговорювалися питання, що повинні були увійти до порядку денного Симпозіуму з питань інформації, який був запланований на березень 1976 року. У серпні 1975 року в Лімі проходить П'ята конференція міністрів закордонних справ, за результатами роботи якої було прийнято резолюцію «Співпраця у сфері поширення інформації та засоби масової інформації». Симпозіум з питань інформації відбувся в Тунісі та ознаменувався прийняттям заключної доповіді «Емансипація засобів масової інформації в країнах, що не приєдналися», в якій містилися пропозиції щодо вивчення потенціалу ЗМІ в цих країнах, створення регіональних центрів для обміну досвідом. Фактично, це була спроба вирішити проблему поширення інформаційних потоків, що формуються в країнах-учасниках Руху неприєднання. Туніський симпозіум сформулював практичні поради для поступового переходу до нового світового інформаційного порядку.

У результаті конференції в Делі, що відбулася кількома місяцями пізніше (липень 1976 року), було прийнято два документи – Декларацію міністрів інформації країн, що не приєдналися та Резолюцію про план дій для розвитку співпраці у сфері інформації та обміну масовою інформацією. Зрештою, на зустрічі на вищому рівні в Коломбо у серпні 1976 року була прийнята Політична декларація, в якій новий міжнародний порядок у сфері інформації та масових засобів зв'язку визнавався настільки ж важливим, як і новий міжнародний економічний порядок.

Новий порядок мав своєю метою об'єднання зусиль у сфері масової комунікації, однак зовсім скоро стала очевидною необхідність включення НСІКП як складової частини до більш широкої концепції політики розвитку країн третього світу. НСІКП передбачав да-

лекосяжні реформи, які повинні були зачіпати усі види інформації (політичну, соціальну, економічну та технічну), ЗМІ (пресу, радіо, телебачення) та всі форми комунікаційних технологій.

У той самий час СРСР пропонує прийняти Декларацію про засоби масової інформації під егідою ЮНЕСКО. Дана ініціатива, спрямована на вироблення універсальних принципів щодо ролі ЗМІ у міжнародних відносинах, викликала протистояння з боку західних та північних країн, які вважали, що таким чином може бути порушений принцип вільного потоку інформації. Переговори щодо прийняття Декларації тривали під час конференції ЮНЕСКО в Найробі у 1976 році.

У листопаді 1978 року на Генеральній конференції ЮНЕСКО було прийнято Декларацію про основні принципи щодо ролі засобів масової інформації у зміцненні миру та міжнародного взаєморозуміння, поширенні прав людини та протидії расизму, апартеїду і підбурюванню до війни [2]. Домовленість щодо Декларації про засоби масової інформації була досягнута доволі швидко завдяки взаємним поступкам, в межах яких розвинені країни запропонували інфраструктурну допомогу країнам, що розвиваються в обмін на їх готовність відмовитися від деяких суттєвих вимог щодо змісту документу. Найбільші суперечки все ж розгорнулися навколо запропонованих поправок до доктрини вільного потоку інформації, яку Західні країни відстоювали як передумову гарантування свободи комерційної преси. Зрештою, дана доктрина була видозмінена та передбачала тепер вільний потік та більш збалансоване поширення інформації, що в ідеалі повинно було призвести до якісного покращення інформаційного контенту. У відповідь на даний документ у 1981 році критиками нового інформаційного порядку була прийнята Таллуарська декларація [3].

Фактично, доктрина вільного потоку інформації покликана була захистити економічні інтереси США на міжнародній арені. Сформульована Комісією з питань свободи преси ще у середині 1940-х років минулого століття та покликана вирішити проблему якісного інформаційного контенту, дана доктрина отримала нове дихання вже у 1970-х роках. Як зазначає Г. Шиллер, період після Другої світової війни був надзвичайно сприятливим для необмеженого поширення інформації. Він також вважає, що риторика щодо вільних потоків інформації, яка використовувалася американськими корпораціями для уникнення будь-яких регуляторних обмежень, передбачала інформаційну експансію, й аж ніяк не лібералізацію [4]. Західні демократії наполегливо переконували світову спільноту у тому, що держава не повинна втручатися у регулювання інформаційних потоків, порушуючи тим самим свободу преси та інформаційну відкритість.

Країни, що розвиваються, активно виступали за подолання дисбалансу в інформаційному обміні. Втім, кількісне урівноважування різновекторних потоків інформації ще не означало структурних змін інформаційної системи та якісного перетворення контенту. Не існувало єдиного розуміння того наскільки негативним є вплив інформаційних потоків, що формуються в країнах Заходу, на країни, що розвиваються.

У грудні 1977 року ЮНЕСКО сформувала Міжнародну комісію незалежних експертів для вивчення інформаційних та комунікаційних проблем, яку очолив Нобелівський лауреат Шон Макбрайд. Комісія почала роботу над звітом, що мав доволі цікаву назву – «Багатоголосий, але єдиний світ» [5]. Доповідь Макбрайда була схвалена на Генеральній конференції ЮНЕСКО у 1980 році. За своїм змістовим наповненням Доповідь була більш значимим документом порівняно із Декларацією про засоби масової інформації. Зокрема, у Доповіді піднімаються наступні питання:

1. Зміцнення незалежності та самодостатності: невід'ємне право на краще життя, покращення комунікаційних можливостей, розвиток базових комунікаційних потреб населення. Розглядаються також перешкоди на шляху до майбутнього міжнародного розвитку.

2. Соціальні наслідки НСІКП та нові завдання: пропонується визнавати комунікацію складовою частиною процесів розвитку, розглядаються потенційні можливості та небезпеки технологічних викликів, зміцнення культурної ідентичності, сповільнення комерціалізації процесів комунікації та покращення доступу до технічної інформації.

3. Професійна єдність та стандарти: відповідальність журналістів, покращення рівня міжнародних репортажів (повне та достовірне висвітлення новин) та захист журналістів.

4. Демократизація процесів комунікації: забезпечення прав людини, усунення перешкод для обміну інформацією, підтримання розмаїття ЗМІ та змісту інформаційних повідомлень (децентралізовані та численні ЗМІ), а також залучення широких мас населення до процесів обміну інформацією.

5. Заохочення міжнародної співпраці: сприяння партнерству у цілях розвитку, подолання економічних протиріч, зміцнення колективної самодостатності та посилення міжнародної співпраці.

6. Надання фінансового сприяння менш розвиненим країнам: нестача необхідних комунікаційних ресурсів вимагає додаткового міжнародного фінансування, джерелами якого можуть бути надлишковий прибуток від сировини, міжнародні податки на використання електромагнітного спектру та геостационарного орбітального простору чи податок на доходи транснаціональних корпорацій, що виробляють лінії електропередачі.

У цей період наголос робився на необхідності демократизації міжнародних відносин. Існувало чітке усвідомлення того, що переформатування інформаційно-комунікаційної сфери на міжнародному рівні дозволить провести радикальні зміни у глобальних владних відносинах [6]. Відповідні зміни у сфері технологій вимагали нового нормативного регулювання.

Дискусії з приводу Доповіді Макбрайда були спровоковані зростаючим протистоянням між країнами світу, що було викликане наступними факторами:

- невідповідність у рівні розвитку інформаційних технологій у розвинених країнах Заходу та їх південних колоніях;
- незбалансованість руху інформації;
- існування двох протидіючих інформаційних таборів – західноєвропейського з його колоніями та СРСР з країнами соціалістичного табору;
- наявність антиколоніального руху в країнах Африки та Південно-Східної Азії.

Інформаційно-політичний поділ світу у ХХ ст. носив полярний і груповий характер, а в рамках кожної групи існували домінуючі держави, що формували інформаційну політику в регіоні в цілому [7].

Втім, публікація Доповіді не викликала широкого резонансу в рамках самої ЮНЕСКО. Генеральна конференція ЮНЕСКО, що відбулася в Белграді у 1980 році, прийняла «Міжнародну програму розвитку процесів комунікації» на виконання пункту 78 Доповіді Макбрайда. В подальшому питання розбудови нового інформаційно-комунікаційного порядку зникають з порядку денного ЮНЕСКО, що викликано фінансовими проблемами організації. Нестача фінансових ресурсів для інвестування у розбудову комунікаційної структури країн, що розвиваються дуже швидко відсуває питання нового порядку на задній план.

У силу того, що висновки, зроблені Комісією Макбрайда, носили політичний характер, сама Доповідь призвела до конфронтації. 29 грудня 1983 року США повідомили ЮНЕСКО, що тимчасово, до 31 грудня 1984 року, виходять з числа членів Організації,

якщо ЮНЕСКО не проведе докорінну зміну своєї політики. Рішення про вихід було прийняте президентом Рейганом за рекомендацією державного секретаря Шульца в силу наступних трьох факторів: 1) ЮНЕСКО, створена як освітній та культурний підрозділ ООН, стала надто політизованою; 2) збільшення бюджету Організації є неприпустимим; 3) США висловили занепокоєність з приводу зусиль ЮНЕСКО, що проводяться країнами Радянського блоку та третього світу та спрямовані на прийняття нового світового порядку в економічних відносинах та масовій комунікації. США заявили, що категорично виступають проти урядового контролю над потоками інформації та борються проти прийняття НСІКП, що включений до порядку денного ЮНЕСКО. Фактично ж, у Доповіді мова йшла про побудову нового, більш справедливого та ефективного світового інформаційного та комунікаційного порядку [8, с. 239].

У 1989 році на 25-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО була прийнята «нова стратегія комунікації», яка перемістила акцент із збалансованого обміну інформацією на забезпечення свободи слова та друку. На думку ряду дослідників, містком між НСІКП та «ною стратегією» стала Міжнародна програма розвитку комунікації (IPDC). Передбачалося, що її реалізація зможе допомогти країнам, що розвиваються звільнитися від зовнішнього інформаційного та культурного панування шляхом зміцнення власних комунікаційних інфраструктур [8, с. 243].

У 1999 році була видана колективна монографія «До справедливості в глобальній комунікації: Макбрайд сьогодні». На думку відомого фінського вченого К. Норденстренга, перспективи глобального інформаційного суспільства не лише поставили хрест на дебатах про НСІКП, але й дали їм новий поштовх. Термінологія та риторика змінюються, але суть проблеми значною мірою залишається незмінною і буде доповнена новими компонентами технологічного та соціального характеру [9]. Інший автор колективної монографії – М. Тегранян переконаний у тому, що НСІКП слід визначати як мережу інформаційних мереж між структурами, що формують громадянське суспільство на глобальному рівні, як місток, що перекинутий від державних акторів до недержавних, від периферії до центру у цілях боротьби з насиллям та бідністю [10].

Подальше зростання популярності Інтернету у різних країнах світу у 90-х роках ХХ ст. відновило діалог щодо створення дієвого регуляторного механізму в інформаційному середовищі. Найбільш обговорюваними виявилися питання конструювання технічної інфраструктури та розподілу доменних імен.

Діалог з питань глобального інформаційного та комунікаційного порядку в рамках Міжнародного союзу електрозв'язку (надалі – «МСЕ») розпочався із прийняттям у 1998 році резолюції, у якій йшлося про проведення під егідою ООН Всесвітнього саміту інформаційного суспільства (надалі – «ВСІС») [11]. У 2001 році Рада МСЕ запропонувала проведення Саміту у два етапи: першого – в Женеві у 2003 році, другого – в Тунісі двома роками пізніше [12]. Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію 56/183, у якій прописувалася основна мета ВСІС – розвиток міжнародного універсального бачення та розуміння інформаційного суспільства, а також прийняття декларації основних принципів, на яких повинно будуватися глобальне в контексті членства та розподілу переваг інформаційне суспільство [13]. Ключовими питаннями, які повинні бути розглянуті під час ВСІС визнавалися управління Інтернетом, безпека, вільне та відкрите програмне забезпечення, комунікаційні права, інтелектуальна власність, права людини та фінансування.

Однозначно позитивним аспектом у роботі ВСІС став багатосторонній характер його учасників, серед яких були представники урядів, міжнародних організацій, приватного

сектору та громадянського суспільства. Втім, лише представники національних урядів мали право голосу, усі інші наділялися статусом спостерігачів. Представники бізнес-структур, хоч і становили меншість, але отримали змогу взяти участь у Саміті завдяки стратегічному партнерству.

Під час першого етапу Саміту в Женеві у грудні 2003 року було прийнято Женевську декларацію принципів [14] та Женевський План дій [15], які описують загальне бачення інформаційного суспільства та кроки, які повинні бути вжиті для його побудови на глобальному рівні. У ході роботи у Тунісі учасниками цього етапу Саміту було затверджено Туніське зобов'язання [16] та Туніський план дій [17], у яких розкривалися кроки по управлінню Інтернетом та наводилося робоче визначення управління Інтернетом.

Женевська Декларація принципів 2003 року містить найбільш важливі цілі інформаційного суспільства, досягнення яких повинно слугувати задоволенню потреб населення у всьому світі. Женевський етап Саміту був присвячений вирішенню важливих соціальних проблем, натомість під час зустрічі у Тунісі акцент був зміщений на розгляд технічних питань, зокрема, управління Інтернетом.

Питання управління Інтернетом виявилось надто складним для остаточного врегулювання на першому етапі ВСІС, тому його розгляд було відкладено до зустрічі в Тунісі, що повинна була відбутися у 2005 році. Тим часом було прийнято рішення створити відкриту Робочу групу з питань управління Інтернетом для детального вивчення питання та вироблення відповідних рекомендацій. У Женевському Плані дій йшлося про необхідність сформулювати робоче визначення поняття «управління Інтернетом». Після завершення першого етапу Саміту не припинялися гострі дискусії щодо необхідності докорінного перегляду механізмів управління глобальною мережею. Країни, що розвиваються висловлювали стурбованість та невдоволення фактичним зосередженням усієї повноти контролю над Інтернетом в руках США, які реалізують свою інформаційну політику за посередництва Інтернет-корпорації з присвоєння імен та номерів (ICANN).

У липні 2005 року Робоча група видає рекомендацію про необхідність інтернаціоналізувати сферу управління Інтернетом, на що США відповідають офіційною заявою, у якій йдеться про їх відмову поступатися домінуючим положенням у даній сфері. Крім того, було досягнуто домовленості щодо створення Форуму по управлінню Інтернетом (IGF) у вигляді багатосторонньої платформи для обговорення питань публічної політики у сфері Інтернету. У свою чергу, Генеральний Секретар ООН повинен був розпочати так званий процес посиленої співпраці між урядами із залученням усіх зацікавлених сторін з метою забезпечення управління критичними Інтернет-ресурсами відповідно до принципів, сформульованих у ході Женевського етапу Саміту.

Міжнародна спільнота досить неоднозначно відреагувала на необхідність розбудови режиму посиленої співпраці. Більшість розвинених країн були переконані, що посилена співпраця уже має місце в рамках існуючих установ. Разом з тим, представники країн, що розвиваються виступали за створення нового міжнародного механізму, що повинен був стати платформою політики посиленої співпраці.

Показовим є те, як світова спільнота підійшла до створення нового майданчику для багатостороннього діалогу з питань формування політики у сфері Інтернету. Форум по управлінню Інтернетом створювався як відкрита платформа для участі усіх зацікавлених сторін, що повинні були спільно визначати формат його діяльності та структуру, а також самостійно вирішувати, які питання належать до сфери його компетенції. Перше засідання IGF відбулося в Афінах у 2006 році. На ньому були присутні представники громадянського суспільства, приватного сектору, урядів та міжнародних організацій. Відкри-

тість Форуму для всіх бажаючих та відсутність будь-яких процедурних правил щодо прийняття рішень значною мірою сприяли налагодженню конструктивного діалогу між учасниками [18].

Форуму вдалося заповнити той інституційний вакуум, що існував у сфері управління Інтернетом. Вперше вдалося створити рівні умови для участі в обговоренні актуальних питань всіма зацікавленими сторонами, особливо представниками громадянського суспільства, які отримали реальну можливість впливати на формування політики у Інтернет-сфері. Втім, IGF є доволі новим утворенням, якому ще належить подолати чимало труднощів, доки він зможе стати по-справжньому впливовим механізмом управління на міжнародній арені. Причинами для критики часто стають відсутність реальних важелів впливу через прийняття юридично необов'язкових рішень. Наразі Форум швидше нагадує платформу для обміну думками та ведення дискусій. Розвинені країни продовжують надавати перевагу випробуванню часом та надійним механізмам прийняття рішень на міжурядовому рівні. Однак, IGF принаймні дозволяє сформувати єдине бачення та розуміння ключових питань розвитку суспільства в інформаційну еру.

Висновки. Таким чином, період між новим світовим інформаційно-комунікаційним порядком та Всесвітнім самітом інформаційного суспільства ознаменувався значними соціально-політичними трансформаціями, що призвели до структурних змін міжнародної системи. НСІКП мав переважно політичне підґрунтя та був набагато більше ідеалістичною концепцією порівняно із ВСІС, що базувався на інформаційно-технологічному підході. Новий інформаційний порядок передбачав формування єдиних цінностей та прагнень країн усього світу у сфері комунікацій. Висувалися ідеї скорочення темпів комерціалізації ЗМІ, заохочення спонсорства, встановлення преференційних тарифів для країн, що розвиваються. Втім, не йшлося про будь-які конкретні механізми приведення у дію задекларованих постулатів. Було проголошено також сприяння обміну технічною інформацією між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, що фактично означало рівні права для всіх країн та вільний доступ до інформації, що, однак, було далеким від реальної ситуації у сфері масової інформації та комунікацій. Головною метою нового інформаційного порядку була доволі утопічна на той час ідея розбудови справедливого інформаційного суспільства рівних можливостей.

Слід особливо наголосити на тому, що і НСІКП, і ВСІС зачіпають одні й ті ж проблеми, пов'язані з незбалансованим та диспропорційним становленням розвинених країн та країн, що розвиваються. Однак, при цьому вони використовують різний термінологічний інструментарій. В той час, як прихильники НСІКП говорили про скорочення комунікаційного розриву, учасники ВСІС виступали за створення відкритого інклюзивного інформаційного суспільства. Поява ідей нового інформаційного порядку пояснювалася страхом країн, що розвиваються перед інформаційним засиллям більш розвинених країн. Інформаційні потоки того часу в силу багатьох причин були переважно одновекторними, що викликало цілком обґрунтовані побоювання країн третього світу. Наразі ж, питання подолання цифрового розриву розглядається у світлі створення рівних можливостей для доступу кожного до сучасних ІКТ.

Отже, сам термін НСІКП вийшов із загального вжитку, втім зміст цього поняття в основному зберігся. Його неминуча сучасна модифікація пов'язана зі змінами у соціальній та технологічній сферах. Після доволі активного обговорення на міжнародно-правовому рівні принципів та концепцій побудови суспільства нового типу в контексті НСІКП, дані ідеї взагалі зникають з порядку денного. Втім, уже під час проведення ВСІС вдалося вийти на якісно новий рівень обговорення питання щодо міжнародно-правового регулювання

розвитку глобального інформаційного суспільства. Залучення до діалогу максимально широкого кола суб'єктів міжнародного права сприяло виробленню доволі чітких міжнародно-правових документів програмного характеру. Однак, важливо, щоб міжнародно-правове регулювання розвитку глобального інформаційного суспільства не обмежувалося виключно нормами м'якого права, але й містило юридично обов'язкові положення, що значно підвищило б рівень свідомості та відповідальності усіх зацікавлених суб'єктів міжнародного права, а також слугувало б гарантією виконуваності таких норм. Наразі зусилля міжнародного співтовариства повинні бути спрямовані на подальшу розробку єдиних міжнародно-правових стандартів побудови глобального та інклюзивного інформаційного суспільства.

Список використаної літератури

1. Борисов И. С. Идеино-пропагандистская экспансия империализма на Арабском Востоке и борьба арабских стран за новый международный информационный порядок: дис. канд. юр. наук: 07.00.05 / Борисов И. С. – М., 1984. – 203 с.
2. Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and to Countering Racialism, Apartheid and Incitement to доступу: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13176&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. War, 28 November 1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13176&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
3. The Talloires Declaration, 1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ulsf.org/pdf/TD.pdf>.
4. Schiller H. Communication and Cultural Domination / Herbert I. Schiller. – New York: M. E. Sharpe, Inc., 1976. – 128 p.
5. Many Voices One World [Електронний ресурс] // Report of the MacBride Commission. – 1979. – Режим доступу до ресурсу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>.
6. Carlsson U. The Rise and Fall of NWICO. From a Vision of International regulation to a Reality of Multilevel Governance / U. Carlsson. // Nordicom. – 2003. – № 24. – Pp. 31-67.
7. Виноградова С. М. Проблемы преодоления неравенства в международном информационном обмене / С. М. Виноградова, Г. С. Мельник. // Гуманитарный вектор. – Чита, Забайкальский гуманитарно-педагогический университет им. Н.Г. Чернышевского. – 2012. – № 2. – С. 239-246.
8. Пазюк А. В. Прогрессивное развитие и кодификация свободы информации в международном праве: исторический обзор и современные реалии / А. В. Пазюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.univ.kiev.ua/images/stories/nauka/14-12-12/Naukova-dopovid.doc>.
9. Nordenstreng K. The Context: Great Media Debate / K. Nordenstreng // Toward equity in global communication: MacBride update / K. Nordenstreng, R. C. Vincent, M. Traber. – Cresskill, NJ: Hampton Press, 1999. – Pp. 263-305.
10. Tehranian M. Where is the New World Order? At the End of history or a Clash of Civilizations? / M. Tehranian // Toward equity in global communication: MacBride update / K. Nordenstreng, R. C. Vincent, M. Traber. Cresskill, NJ: Hampton Press, 1999. – Pp. 23-63.
11. Resolution 73 of the ITU Plenipotentiary Conference, Minneapolis, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/wsis/docs/background/resolutions/73.html>.
12. Resolution 1179 of the ITU Council, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/wsis/docs/background/resolutions/1179.html>.
13. UN General Assembly Resolution 56/183, 31 January 2002, UN Doc.A/Res/56/183.

14. Geneva Declaration of Principles, 12 December 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>.
15. WSIS: Plan of Action, 12 December 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.html>.
16. WSIS: Tunis Commitment, 18 November 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.html>.
17. WSIS: Tunis Agenda for the Information Society, 18 November 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1.html>.
18. Malcolm J. Appraising the Success of the Internet Governance Forum [Электронный ресурс] / J. Malcolm – Режим доступа до ресурсу: <http://www.internetgovernance.org/wordpress/wpcontent/uploads/MalcolmIGFReview.pdf>.

MAJOR STAGES OF THE EVOLUTION OF INTERNATIONAL AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE DEVELOPMENT OF GLOBAL INFORMATION SOCIETY

Kyryliuk O. V.

PhD student of the International Law Chair of Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Supervisor: Medvedieva Maryna Olexandrivna, Doctor of Legal Sciences, Assistant Professor.

Abstract. *The article provides the historical overview of the main stages of the formation of international and legal regulation of global information society development. Particular attention is given to various international and legal initiatives, which were unified by the general idea of the formation of a new type society that should have replaced the industrial society. The author presents the comparative analysis of the World Summit on the Information Society (WSIS) and the New World Information and Communication Order (NWICO).*

The conducted analysis shows that both NWICO and WSIS deal with the same issues regarding unbalanced and disproportional evolution of developed and developing countries. Nevertheless, they use different terminological tools. While NWICO advocates supported the reduction of communication divide, the WSIS participants called upon the open inclusive information society.

It is important for the international and legal framework for the development of global information society not to add up exclusively to soft law rules, but also to include legally binding provisions that would raise the level of consciousness and responsibility of all interested subjects of international law, as well as guarantee the execution thereof.

Key words: *global information society, New World Information and Communication Order, World Summit on the Information Society, UNESCO, McBride Report.*

Referances

1. Borisov I. S. Ideyno-propagandistskaya ekspansiya imperializma na Arabskom Vostoke i borba arabskikh stran za novyy mezhdunarodnyy informatsionnyy poryadok: dis. kand. yur. nauk: 07.00.05 / Borisov I. S. – M., 1984. – 203 s.
2. Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and to Countering Racism, Apartheid and Incitement to War, 28 November 1978 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13176&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
3. The Talloires Declaration, 1990 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.ulsf.org/pdf/TD.pdf>.
4. Schiller H. Communication and Cultural Domination / Herbert I. Schiller. – New York: M. E. Sharpe, Inc., 1976. – 128 p.

5. Many Voices One World [Electronic resource] // Report of the MacBride Commission. – 1979. – Rezhym dostupu: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>.
6. Carlsson U. The Rise and Fall of NWICO. From a Vision of International regulation to a Reality of Multilevel Governance / U. Carlsson. // Nordicom. – 2003. – № 24. – Pp. 31-67.
7. Vinogradova S. M. Problemy preodoleniya neravenstva v mezhdunarodnom informatsionnom obmene / S. M. Vinogradova, G. S. Melnik. // Gumanitarnyy vektor. – Chita, Zabaykalskiy gumanitarno-pedagogicheskiy universitet im. N.G. Chernyishevskogo. – 2012. – № 2. – S. 239-246.
8. Paziuk A. V. Progressivnoe razvitiye i kodifikatsiya svobody informatsii v mezhdunarodnom prave: istoricheskii obzor i sovremennyye realii / A. V. Paziuk [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://law.univ.kiev.ua/images/stories/nauka/14-12-12/Naukova-dopovid.doc>.
9. Nordenstreng K. The Context: Great Media Debate / K. Nordenstreng // Toward equity in global communication: MacBride update / K. Nordenstreng, R. C. Vincent, M. Traber. – Cresskill, N-J: Hampton Press, 1999. – Pp. 263-305.
10. Tehranian M. Where is the New World Order? At the End of history or a Clash of Civilizations? / M. Tehranian // Toward equity in global communication: MacBride update / K. Nordenstreng, R. C. Vincent, M. Traber. Cresskill, NJ: Hampton Press, 1999. – Pp. 23-63.
11. Resolution 73 of the ITU Plenipotentiary Conference, Minneapolis, 1998 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.itu.int/wsis/docs/background/resolutions/73.html>.
12. Resolution 1179 of the ITU Council, 2001 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.itu.int/wsis/docs/background/resolutions/1179.html>.
13. UN General Assembly Resolution 56/183, 31 January 2002, UN Doc.A/Res/56/183.
14. Geneva Declaration of Principles, 12 December 2003 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>.
15. WSIS: Plan of Action, 12 December 2003 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.html>.
16. WSIS: Tunis Commitment, 18 November 2005 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.html>.
17. WSIS: Tunis Agenda for the Information Society, 18 November 2005 [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/6rev1.html>.
18. Malcolm J. Appraising the Success of the Internet Governance Forum [Electronic resource] / J. Malcolm – Rezhym dostupu: <http://www.internetgovernance.org/wordpress/wpcontent/uploads/MalcolmIGFReview.pdf>.

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Кирилюк О. В.

Аспирант кафедры международного права Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: доктор юридических наук, доцент Медведева М. А.

Аннотация. В статье рассматриваются основные этапы становления международно-правового регулирования развития глобального информационного общества. Отдельное внимание уделяется различным международно-правовым инициативам, которые имели место в истории и были связаны общей идеей формирования общества нового типа, которое должно было прийти на смену индустриальному обществу. Проводится сравнительный анализ Всемирного саммита информационного общества (ВСИС) и Нового мирового информационно-коммуникационного порядка (НМИКП).

Проведенное исследование свидетельствует о том, что и НМИКП, и ВСИС затрагивают одни и те же проблемы, связанные с несбалансированным и диспропорциональным становлением развитых и развивающихся стран. При этом они используют разный терминологический инструментарий. В то время, как сторонники НМИКП говорили о сокращении коммуникационного разрыва, участники ВСИС выступали за создание открытого инклюзивного информационного общества.

Важно, чтобы международно-правовое регулирование развития глобального информационного общества не ограничивалось исключительно нормами мягкого права, но содержало также юридически обязательные положения, что значительно повысило бы уровень сознания и ответственности всех заинтересованных субъектов международного права, а также служило бы гарантией исполняемости таких норм.

Ключевые слова: *глобальное информационное общество, новый мировой информационно-коммуникационный порядок, Всемирный саммит информационного общества, ЮНЕСКО, Доклад Макбрайда.*